

Esencija dramske melankolije panonizma

Đuzel, Nikolina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:081279>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-20**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Preddiplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti

Nikolina Đuzel

Esencija dramske melankolije panonizma – Dubravko Mataković,
monografija Dubravko Mataković i Luka Bekavac, Policijski sat

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Goran Rem

Osijek, 2023.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Preddiplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti

Nikolina Đuzel

Esencija dramske melankolije panonizma – Dubravko Mataković,
monografija Dubravko Mataković i Luka Bekavac, Policijski sat

Diplomski rad

Znanstveno područje humanističkih znanosti, polje književnosti, grana kroatistike

Mentor: prof. dr. sc. Goran Rem

Osijek, 2021

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum 10.9.2023.

Nikolina Đurđel, 0122228691

ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

U diplomskom radu prikazuje se analizira dva različita književna predloška, jedan autora Dubravka Matakovića i drugi autora Luku Bekavca, kako bi istražio njihove različite pristupe izražavanju društvenih i egzistencijalnih pitanja. Mataković se koristi ironijom, groteskom i žargonizmima kako bi prikazao apsurdnost suvremenih događanja i percepcije tih događanja. S druge strane, Bekavac stvara melankoličnu atmosferu kako bi prikazao subjektovu izgubljenost i traganje za smislom u okolini.

Ključne riječi: Dubravko Mataković, Luka Bekavac, *Policijski sat*, melankolija

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. DUBRAVKO MATAKOVIĆ	3
3. LUKA BEKAVAC	7
4. MELANKOLIJA	12
4.1. MELANKOLIJA PANONIZMA	14
5. ESENCIJA DRAMSKE MELANKOLIJE PANONIZMA- DUBRAVKO MATAKOVIĆ, <i>MONOGRAFIJA</i> I LUKA BEKAVAC, <i>POLICIJSKI SAT</i>	18
6. ZAKLJUČAK.....	28
7. LITERATURA.....	30
7.1. PREDMETNA LITERATURA	30
7.2. internetski izvori.....	31

1.UVOD

Dramatična promjena stupila je na scenu umjetničkog izražavanja kada je Dubravko Mataković započeo svoje literarno umijeće prikazivanja javne, političke, društvene, socijalne i ekonomske situacije koristeći se ironijom, groteskom i žargonizmima ne bi li opisao apsurdnost aktualnih događanja i percepcije takvih događanja na pojedince i društvene skupine. Dubravko Mataković svoj literarni umjetnički opus počinje stvarati još u vrijeme studiranja na Akademiji likovne umjetnosti u Zagrebu. Nakon toga započinje sa svojim crtežima preslikavati apsurdnost društva. Takvim načinom umjetničkog izražavanja, Matakoviću je otvoren put za preslikavanjem svojih ideja i misli na komičan način i predočavanje javne scene ismijavajući ekstremnost i bizarnost svakodnevnog života malograđanskog čovjeka¹, ali i čovjeka na višim pozicijama društva. U svojim crtežima ismijava i predočava ljudsku glupost kroz groteskne likove², nepravilnih proporcija tijela kojim se naglašava ironizacija. Osim toga, može se uočiti kako izvanjske situacije, poput ratnog razdoblja, utječu na njegovu konstrukciju likova i formiranje kompozicije. S druge strane, nasuprot Matakoviću, Luka Bekavac svojim tekstovima i doživljajima subjekta stvara melankolično okruženje panonizma. Izgubljenost subjekta u Osijeku i okolici te refleksija okoline na samog subjekta i njegov doživljaj egzistencije kroz pogled melankolične okoline i središta grada Osijeka. Takvu atmosferu pronalazimo u još jednom tekstu Luke Bekavca, *Urania*. Na temelju tog primjera donosi se detaljna analiza načina formiranja i konstrukcije Bekavčevih tekstova. način na koji je Bekavac odradio konstrukciju romana donosi nam potpuno novi pogled na književne tekstove i njihovu funkciju kroz vizualne elemente. Bekavac se služi brojim vizualnim eksponentama kako bi predočio subjektovo stanje svijesti. U nekoliko navrata služi se poetskim načinom izražavanja, što donosi potpuno novi pogled na analizu i funkciju teksta. Kroz analizu oba predložka uočljivi su brojni zajednički i srodni elementi koje pronalazimo kod oba autora. Prije samog sistematiziranja i usporedbe dvaju predložaka donijet će se razrada i prikazivanje pojma melankolije u književnosti na temelju brojne literature. U oba predložka možemo uočiti prisutnost melankoličnog ozračja kojeg Branko Ćegec naziva melankolijom prostora;

„...zbirkom pjesama Ekrani praznine iz 1992., koja konstruira lik melankoliziranog bića pisanja svjestan da jedino u komunikaciji s pismima dosadašnjih bližnjih – jer je

¹ Rem, Paula, Rem, Goran, 2022:87

² Rem, Paula, Rem, Goran, 2022:528

izvantekstualni kontekst rat – može u sebi dobiti pravo na osobnu neopatetiku pisanja u temporalnu prazninu i intermedijску simulaciju.“ (Sablić-Tomić, Rem, 2008:81)

Koliko se melankolija preslikava na sve aspekte književnosti, potvrđuje i činjenica da u oba predložka uočavamo melankolične likove koji se osjećaju isprazno, neafirmirano u društvu i ne shvaćeno. Za Dubravka Matakovića se pronalaze brojne reference i raščlamba njegovih formirajućih likova, situacije, mjesta i jezika. Svaki od tih segmenata donosi jasnije značenje Matakovićeve ironizirajućeg pokušaja ne bi li prikazao apsurdnost današnjeg društva. Kada je jezik u pitanju tada

„Jezik koji likovi koriste reflektira stvarno izražavanje nepismenih i neobrazovanih slojeva društva. Kao primarni komunikacijski medij, jezik nosi važnu ulogu kod reprodukcije društveno-političkog poretka. Prema stilu izražavan ja, likove je moguće smjestiti u nacionalno-geografski kontekst“ (Rem, Rem, 2022:262)

Na temelju jezika Mataković gradi apsurdnu grotesku i ne propušta priliku iskoristiti područje jezika ne bi li prikazao parodiju društva. S druge strane, Bekavac u svom romanu *Policijski sat* donosi potpuno drukčiji prikaz, kada je konstrukcija u pitanju, i stvara melankoličnu atmosferu u kojoj se pronalazi subjekt zbog izgubljenosti svog egzistencijalnog postojanja u trenutku kada ne osjeća više pripadnost s gradom i mjestom u kojem je odrastao. Često se Bekavac služi brojnim opisima kako bi stvorio dojam melankoličnosti i bestraga. Poigrava se elementima vode, zraka, svjetla i tame. O tom pojmu više govore Jukić, Rem i Trojan:

„! Apstrakcije – ono nešto što na prvih desetak pogleda ne raspoznavamo što je – zaigrano izranjaju, napokon, iz konkretne tamne vode i postaju fluktuabilna struktura – melankolija sama, tugaljivost – reklo bi se nešto manje točno, ali vrlo jasno! Baš poput slike koja izranja iz potopnog sna, iz sna koji je nastao iz toliko dokumentarno okrutnog podatka.“ (Jukić, Rem, Trojan, 2018:54)

Sama ta nemogućnost poistovjećivanja sa svojom sigurnom okolinom, stvara u subjektu osjećaj izgubljenosti i traganja za smislom. Iako su ova dva predložka kompozicijski i tematski prilikom prvog iščitavanja u potpunom neskladu i razilaze se na svim komponentama, tijekom primjenjivanja literature i analize, u oba predložka uočavamo brojne karakteristike pomoću kojih predložke možemo opisati kao jednaka literarna prenošenja situacije, funkcioniranja i problema društva.

2. DUBRAVKO MATAKOVIĆ

Dubravko Mataković rođen je u Ivankovu 1959. godine³. Završio je Akademiju likovne umjetnosti u Zagrebu. Odmah nakon završetka studija, Dubravko Mataković intenzivno počinje s vrhunskim ilustriranjem i objavljivanjem stripova. Od 1984. godine bavi upravo takvom vrstom umjetnosti i od prvih ilustracija do danas Dubravko Mataković jedan je od najpoznatijih i najcjenjenijih umjetnika kada je riječ o takvoj vrsti umjetnosti, a i šire. Imao je više izložbi slika i stripova, bilo da je riječ o skupnoj ili samostalnoj izložbi. Stoga ni ne čudi što u svom stvaralačkom opusu ima zapisana brojna djela koja svojom intertekstualnošću kroz vizualna stvaralaštva prenose lik i fotografiju. Njegovi prvi stripovi su Crvenkapica i Vučko, koji su ujedno prvi objavljeni. Strip je odmah bio objavljen u nekoliko časopisa poput „Omladinskom listu“ 1983 i „Poletu“. Mataković se ne zaustavlja na tome, pa tako 1984. godine u „Studentskom listu“ objavljuje stripovske priče o Malom Ivici. Osim toga, objavljivao je još u Mladosti, u časopisu „Tribuna“, „Patak“, „Večernjem listu“ te časopisu „Ten“.⁴ Sabrana zbirka njegovih radova čak je i objavljena u časopisu „Sabrana djela“. Ono što je usko vezano uz Dubravka Matakovića i njegovo stripovsko stvaralaštvo je upravo to što se kroz stripove referira i često kroz neologizme, žargonizme i poštapalice komentira aktualnost na hrvatskoj javnoj sceni. A upravo ga to dovodi u poziciju da se o njemu može govoriti kao o Undergroundu⁵. Njegova smjelost da kroz ilustrativne sadržaje često kritizira ili na groteskan način govori o malograđanskom moralu, političkim situacijama ili socijalnim okvirima stvorila je Dubravka Matakovića cijenjenim umjetnikom. O toj Matakovićevoj „smjelosti“ govori i Banić:

„Matakovićev je underground prije svega autentično skrojen u ludičkom međuodnosu likovnog izraza i teksta te složenim putevima kojima se značenje rastvara i skriva u procesu čitanja. Otpor se ostvaruje kroz destrukciju ugodnog, etički i idejno suzdržanog komunikativnog modela, do granice razuma i aspekta, pokazuje nam se u svojem punom smislu iskustvom čitanja te na razini zahvaćanja senzibiliteta.“ (Banić 2022: 43)

U knjizi Dana Mazura, *Svjetska povijest stripa* nailazimo često na reference koje se nadovezuju na antigradnji zapleta i osebnosti likova. Bilo da je riječ o političkom, socijalnom ili pak dječjem ilustrativnom stripu, Dubravko Mataković jednostavno linijskim dijelovima pokreta i

³ <https://framafu.com/hr/dubravko-matakovic/199/>

⁴ Vidi: stripografija D. Matakovića, <http://www.webart.hr/matakovic/stripografija.htm>

⁵ <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63186>, posjećeno 24.8.2023.

različitih koncepcija stvara nešto u potpunosti autentično. Upravo se zato za Matakovića navodi sljedeće:

„Mataković zasigurno nije jedan od onih autora, crtača stripova kod kojeg bi se linija sama po sebi pokazala kao ulaz u razmatranje njegova rada. Što zbog šume znakova i slojevitosti izražajnih sredstava po jednom kvadratu, što zbog uvučenosti u sadržaj i detalje crteža ili pak navike na rukopis, linija paradoksalno ali lako izostane iz fokusa. Krenemo li kroz Matakovićev tzv. mehanički strip, rađen rukom na papiru, pokazuje jasne razlike linijskog jezika, uvjetovane prije svega tehnikom crtanja. U ranom stripu do 1985. koji je rađen metalnim perom, linija crteža i okvira kvadrata je lelujava, fragilnog dojma, a potez precizan i odmjeran“ (Banić,2022:132)

Upravo to svjedoči o Matakovićevoj autentičnosti, koja je već prethodno spomenuta. Sam stil izvlačenja linija, slojevitosti sadržaja, ali i zbog same kompozicije i strukturiranosti stripa nalaže od nas dublje prodiranje u samu misao i shvaćanje crteža. Već je spomenuto kako je Mataković kroz svoje crteže često koristio grotesku i neologizme kako bi se našalio sa svim normama, društvenim propisanim pravila i okvirima. Goran i Paula Rem u tekstu *Kritika* (2022:382) uvode još jednu crticu kada je riječ o osebnosti Matakovićeve izražavanja. Odnosno, donose nam još jedan pogled na Matakovićevo prenošenje svih onim društveno (ne) prikladnih komentara unutar svojih crteža. Pa se tako navodi društvo i politika kao još jedan segment kritike u Matakovićevim stripovima. Takvu kritiku, navode Goran i Paula Rem, možemo prvenstveno uočiti u posttranzicijskim crtežima u kojima se ironizira ljudska glupost, neobrazovanost i ironiziranje osoba na vlasti, koje ni s čim tu poziciju nisu zaslužile. Povlači se poveznica s crtežom Glišun Gmižić, koji se, nakon što mu ispadne mozak, odluči kandidirati za visoko mjesto na vlasti. O samom Glišunu Gmižići govori i sam Mataković i navodi za njega kako mu je on najdraži lik iz crteža⁶ referirajući se tako na trenutnu političku i društvenu situaciju. O samim tim navodima o grotesknom i ironizirajućem prikazivanju političke scene progovara i Mataković koji govori „bilo je to i vrijeme kada se jedini put u svojim radovima značajnije bavio političarima, što je i logično s obzirom na ratno stanje, a danas kada pogleda te svoje radove, često se zapita tko su zapravo ti ljudi, jer je među njima bilo jako puno

⁶ <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/isповijest-legendе-hrvatskog-stripа-cekam-da-neki-scenarist-u-glistunu-gmizicu-prepozna-materijal-za-dugometrazni-film-ipak-je-on-moj-omiljeni-lik-7167795>

anonimusa, koji su tih godina isplivali na površinu kao važne persone, a zapravo se pokazalo da su bili i ostali nebitni⁷ gdje opet ironizira društvenu i političku javnu scenu. Osim toga, u njegovim crtežima se može uočiti poveznica među likovima, bilo da su muški ili ženski svi imaju ista obilježja, ona koja Mataković ironizira. U većini slučajeva to je da imaju hitlerovska obilježja, brčiće „što ukazuje na nacionalizam kod širokih masa, kojima je važna distinkcija između pripadnika i ne-pripadnika vlastite društvene skupine, u cilju afirmacije svog kolektivnog identiteta“ (Rem, Rem:2022:201)

Također se govori i o vrijednostima koje je Mataković prikazivao. Točnije, o iskrivljenim vrijednostima kojima je hrvatska scena težila kako bi se prilagodila već nekim propisanim normama drugih država i težila tomu da bude dio takvog uvjerenja i vrijednosti, iako je to naočigled bilo nespojivo:

„Kroz šalu s tipičnim 'zelenim' floskulama strip snažno kritizira međunarodnu politiku lišenu humanističkog pristupa, koja naglasak stavlja na očuvanje biljaka umjesto na očuvanje čovjeka, društva i zajednice.“ (Rem; Rem 2022: 205)

Matakovićevi crteži pretežno su konstruirani u obliku intervjua, recenzija i/li referiranja na filmske remek-djelove. Sve te sastavnice dokazuju i dočaravaju na koji način Mataković gradi apsurdnu grotesku, koja je, kod njega, neizostavna.

„Jezik koji likovi koriste reflektira stvarno izražavanje nepismenih i neobrazovanih slojeva društva. Kao primarni komunikacijski medij, jezik nosi važnu ulogu kod reprodukcije društveno-političkog poretka. Prema stilu izražavanja, likove je moguće smjestiti u nacionalno-geografski kontekst. Premda je efekt intenzivno humorističan, Mataković ništa ne izmišlja, već de facto dokumentira način govora različitih društvenih slojeva i grupacija.“ (Rem; Rem 2022: 262)

Ovakav primjer pronalazimo i u jednom konkretnom njegovom crtežu koji se zove „Pokvareni telefon“ u kojem međususjedski tračevi dovedu to toga da kreće masovna histerija kojoj se ne nazire kraj. Mataković se u spomenutom crtežu koristi bukom u komunikacijskom kanalu, igra se jezikom i riječima. U konkretnoj situaciji u stripu susjedi razgovaraju i u razgovoru se zamijene rečenice „ustrašit ćeš djecu“ do „ustaše oteti djecu“. Ovo je jedan od primjera u kojoj Mataković razvija koncepciju jezika u stripovima i otkriva nove mogućnosti. Iako je kada po

⁷ <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/ispovijest-legend-ehrvatskog-stripa-cekam-da-neki-scenarist-u-glistunu-gmizicu-prepozna-materijal-za-dugometrazni-film-ipak-je-on-moj-omiljeni-lik-7167795>

svemu sudeći, Mataković jednostavno jedinstven u svom apstraktnom izražavanju i rubnih granica kada je strip u pitanju. On svejedno teži zadržati originalnost stripa, da njegova apstraktnost bude samo dio upotpunjujućeg dojma, ali da strip ostane strip;

„Kritički potentan, ciničan, ironičan, s margine. Sloboda govora je stvarno velika stvar koja liberalne institucije, posebice (liberalne) medijske institucije, prilično smeta. Jer strip nije i ne smije postati, dijelom, generacijska činjenica ili generacijski žanr. Postoji jasna generacijska podjela između ljudi koji smatraju da treba biti manje tolerancije prema određenim političkim pozicijama, određenim mišljenjima, određenim stavovima o etniji, rasi, spolu, seksualnosti, a strip može pridonijeti i razvoju svijesti o tome da se takve stvari s vremenom mijenjaju“ (Rafolt, 2022:627)

Mataković kroz svoje crteže prikazuje i da je uspio objediniti ciničnost i ironiju, imati slobodu govora, a opet se zadržati u marginama originalnosti stripa. Njegovo progovaranje o ozbiljnim političkim i/li društvenim problemima prepleće s ciničnim prikazima i ironijskim pristupom i stvara mrežu apstraktnih subjekata s metaforičkom radnjom koja se odražava na stvarnost. Tako u konkretnom primjeru na stripu Mito, upoznajemo dva lika, starca koji i na ne toliko lukav način uzima mito, a s druge strane imamo naivnog i bogatstva željnog čovjeka srednjeg staleža, koji daje sve i djecu i uštedevinu za nešto što nije ni vidio, ali je zaluden od lude želje za imetkom. Na kraju biva izigran i ostaje i bez novca i bez „imanja“ koje mu se nudilo, ne sluteći da je zemlja koju starac prodaje, zemlju nakupljeni ispod njegovih noktiju. Mataković ironizira naivnost i glupost naroda, koji bivaju lako izmanipulirani, a s druge strane je starac koji ni nije previše lukav u svom naumu, samo je pronašao osobu kojoj svoju „lukavost“ može prodati. Što se referira na društveno i političko stanje i ljude koji slijepo i naivno vjeruju svemu što čuje i vide ne trudeći se razaznati situaciju. Još se jedan društveno-politički problem javlja u ovom stripu, a to je upravo mito kako i sam naziv kaže. Problematika je to u društvu i iskorištavanje jedne strane ljudi, dok druga uživa na svom položaju.

3. LUKA BEKAVAC

U fakturi⁸ se navodi da je Luka Bekavac rođen 1976. u Osijeku. Diplomirao je komparativnu književnost i filozofiju te doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje od 2006. radi na Odsjeku za komparativnu književnost. Objavljivao je autorske tekstove i prijevode u časopisima *Zarez*, *Tvrđa*, *Quorum* (član uredništva 2004.–2006.), *Gordogan*, *Frakcija*, *Književna revija*, *15 dana*, *Akt*, *Književna sramota*, *Umjetnost riječi*, *Filozofska istraživanja* i *Performance Research* te u emisijama Trećega programa Hrvatskog radija i Radija 101. Osim prethodno spomenutih tekstova, Bekavac je napisao i izdao *Drenje*, *Viljevo* za koji je i dobio nagradu Janko Polić Kamov Hrvatskog društva pisaca za 2014. godine. A zatim piše i roman *Policijski sat*.

Ivana Buljubašić o Bekavčevim tekstovima govori sa stajališta usporedbe, gdje stavlja oprjeku s filmskim stavralaštvom „Potonji bi ambijent mogao biti zanimljiv široj publici, premda u Bekavca obrada 80-ih godina prošloga stoljeća, često zazivanoga „zlatnim dobom“, nije nostalgija na čijem smo valu u televizijskoj i filmskoj popularnoj kulturi posljednjih godina mogli pratiti i gledati *Stranger Things*, *The Americans*, *Chernobyl*, *Jokera* ili pak *Blade Runnera 2049* i posve nedavno *Top Gun: Maverick*. Uz spomen 80-ih godina može se dodati da je kritika zamijetila kako se Bekavčevo pismo dade razmatrati u kontekstu kvorumaškoga poetičkoga nasljeđa (I. Gajin), iako je jasno da je njegov opus teško uspoređivati i klasificirati jednoznačnim terminima.“ (<https://mvinfo.hr/clanak/luka-bekavac-urania>)

Za Bekavca se navodi kako voli kombinirati popularne žanrove i formalne inovacije⁹. Upravo se taj spoj popularnosti i inovativnosti žanra pretače u romanu *Uranija*

„U središtu *Uranije* osam je glavnih likova, a tijekom nekoliko godina njihova života i rada unutar zamršene mreže poslovnih i umjetničkih projekata, prijateljskih i obiteljskih veza, istražuje se niz neobjašnjenih, potencijalno paranormalnih zbivanja. Možda u svemu postoji i neka skrivena instancija koja ih drži pod određenim tipom nadzora ili prijetnje, jer – kako je najavljeno već na prvim stranicama – neki od njih neće doživjeti kraj priče.“ (<https://www.tportal.hr>)

⁸ <https://fraktura.hr/autori/luka-bekavac>

⁹ <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/luka-bekavac-napisao-je-jedan-je-od-najfascinantnijih-projekata-suvremene-hrvatske-knjizevnosti-20221007>

Bez obzira što je *Urania* jedan od nastavaka *Drenja*, *Viljeva*, *Policijski sat* i *Galerija likovnih umjetnosti u Osijeku*, *Uraniju* svakako ne možemo poistovjetiti s prethodnim tekstovima iako se tekstovi granaju jedan iz drugoga, *Urania* pokušava pronaći svoju samostalnu, jedinstvenu cjelinu. Na taj dio referira se i Ivana Buljubašić u kritici¹⁰ u kojoj kaže za *Uraniju* da se od ostalih tekstova

„razlikuje drukčijom obradom motivskoga sklopa ciklusa, grananjima prema novim, samostalnim cjelinama, promjenama perspektiva, a donekle i vremenskom situiranosti dijela romana u razdoblje kraja 70-ih i početka 80-ih godina 20. stoljeća, do sad u ciklusu doticanoga samo posredno.“ (Ivana Buljubašić u <https://mvinfo.hr/clanak/luka-bekavac-urania>)

Bekavac u svojim tekstovima često opisuje prostor, ali onu tamnost prostora koja se pretače u melankoliju, ostavljajući dojam izgubljenosti i nesnalažljivosti u prostoru koji često uspoređuje s prolaznošću. Upravo takvom mišlju započinje roman *Policijski sat*, koji započinje rečenicom „Više nema vremena“ (Bekavac, 2015:5) Tako da često dovodi usporedbu prolaznosti vremena s depresivnim ozračjem i u poveznici s doslovnim putovanjem kako bi dočarao putovanje subjekta

„.... na gradskoj periferiji, duge vožnje vlakom pored jezera u nekoj stranoj zemlji. U momentu na rubu konačnoga prijeloma, kada se konture svijeta polako povlače u zaborav, pod sve tamnije tonove sumraka koji traje već nekoliko sati, a prizor počinje titrati kao da će se posljednje, sada već posve utvarne niti stare slike, slične pramenovima dima, rasuti i zauvijek nestati pod onim svjetlećim dijagramom, tmina se ipak postupno razgrće i povlači: dnevno svjetlo, kao da je sasvim prirodno, navire natrag u prostor poput svježe vode bez vidljiva izvora, i zaborav povlači pod svoju površinu svaku predodžbu o domenama iza te slike, o svjetlima iza zastora čiji će sjaj već za koji tren biti potpuno nevidljiv“ (Bekavac, 2015:XII-46)

Bekavac se savršeno poigrava stilskim figurama. Toliko savršeno da iščitavanje teksta ima smisla, iako je pisan različitim obrascima. U tekstu ćemo uočiti da brojnim vizualima, poigravanje jezikom i stilom pisanja sadrži tekstualne strukture forme, teme i subjekta. Formom kao prvim indikatorom stilske vrijednosti, odgovara pjesmi. Vrlo je

¹⁰ <https://mvinfo.hr/clanak/luka-bekavac-urania>

značajno i pomicanje stihovne vertikalnosti kao i korištenje interpunkcijskih znakova u okviru grafostilistike.

Izražavanje Bekavca kroz strukturu teksta se najjače doživljava u *Uraniji* gdje se od figure dikcije, figure misli¹¹ od teksta stvara savršena iluzija mjesta, vremena i prostora. Bekavac se savršeno poigrava stilskim figurama. Toliko savršeno da iščitavanje teksta ima smisla, iako je pisan različitim obrascima. Važan dio forme i grafičkog oblikovanja imaju brojni interpunkcijski znakovi, praznine u tekstu i neasimetrična ploha teksta.

„*ako sve*

(tvornice) živi samo zbog njega, na
a tog dvorca danas v
potrebe ni u rasp
vrijeme sve t“

(Bekavac, *Urania*, 2022:127)

Goran Rem (2011)¹² objašnjava probleme subjekta i forme koji su istaknuti u intermedijalnoj poeziji. Forma je kao tekstualna struktura najbliža označavanju koda, stoga se pjesnički izumi najsloženije upućuju tamo. Bekavac, u konkretnom primjeru na tekstu *Uranije*, unosi novi umjetnički medij u već postojeću konstrukciju romana. Stalno je aktivno pomicanje stihovne vertikalnosti što pripada vizualnoj perceptibilnosti. Pomicanje stihovne vertikalnosti odgovara semantičkoj oznaci pokretljivosti koje pak pripada semantičkoj perceptibilnosti. Grafostilistički postupak semantizacije prostora pridodaje značenjsku vrijednost straničnoj praznini kojom se pak simulira pokret. Poigravanjem vizualnih grafostilističkih postupaka donosi kontrast mračnog prostora

¹¹ Krešimir Bagić, Rječnik stilskih figura „Autor daje širok raspon prikazanih figura, njihovu prezentaciju i razradu ulazeći u povijest mišljenja o njima, raznolike oblike njihove uporabe te ulogu u diskurzivnim, vizualnim i auditivnim praksama. Na temelju dugogodišnjeg prikupljanja građe i proučavanja odgovarajuće literature uspijeva mu da oblikuje natuknice koje su potpunije i iscrpnije od svega što smo dosad imali u hrvatskoj tradiciji bavljenja dotičnom problematikom. Pritom natuknice mrežom pridodanih uputnica potiču čitatelja na uspostavljanje unakrsnih referenci i oblikovanje skupina po različitim srodstvenim osnovama. Takva obilježja čine Rječnik ne samo budućim dragocjenim pedagoškim oruđem, nego i važnim doprinosom našoj intelektualnoj i kulturnoj sredini.“ (Biti:Rječnik stilskih figura)

¹² Goran Rem, Pogo i tekst

melankolije sa stihovanim dijelovima teksta, koji bivaju u oprečnosti s egzistencijalnim propitivanjima:

*„to je nepoznata žena
(dob neodređena)
samo uzorak na nečijem stolu
raširena na podu kao sag
kako bi svi dobro vidjeli
kako bi svi hodali po njoj“
(Bekavac, 2022:215)*

Bekavac se koristi vertikalnim, horizontalnim formama, a ponekad samo izostavi cijeli tekst sa stranice i na taj način Bekavac se koristi likovnim umjetnosti kako bi označavao svoje radove. Bekavac u nekim dijelovima teksta ubacuje vizualno veće, boldane rečenice pa nakon toga opet smanjuje font riječi što se dovodi u poveznicu s filmskim kadrovima. Kod iščitavanja teksta i pri nailaženju na takvu vizualnu konstrukciju, stvara se dojam približavanja tekst, odnosno kadra. Toga se dotiče i Peterlić i navodi da se

„U takvim kadrovima, u kojima se, na primjer, rabe najbliži planovi, izrazite rakursne snimke, naročite montažne kombinacije kadrova, kad se kamera pokreće, a ono što se vidi nije sadržaj buđenja nekoga tko se pokreće, kad se primjenjuju svi fototehnički trikovi ili postupci, naročite tehnike obojenja, ubrzanja, usporenja, obrtanja ili zaustavljanja pokreta, na primjer – gledatelj postaje svjestan da se upotrebljava neka naročita tehnika.“ (Peterlić, 2000: 61)

Upravo nam se takav dojam pobuđuje i prilikom čitanja teksta Bekavčeve Uranije. Stvara se dojam pokreta subjekta koji se kreće prostorom, ali i iluzija slike koju si možemo predočiti zbog vizualnih kontrasta među fontom riječi. Stvara se dojam pokreta i kretanje u tekstu, subjekt kao da izlazi iz forme i predočava se kroz jasnu viziju. Možda i iz razloga jer je tekst kratak pa ga možemo obuhvatiti jednim pogledom pa je time i vizualno perceptibilan. Takav primjer pronalazimo u Policijskom satu: slutnje uspomene, gdje se također Bekavac poigrava vizualnošću tekstu i stvara kontraste u kojem se nalazi njegov egzistencijalni subjekt.

„U SRIDU! Plava slova dodala su, zloćudno i oprezno: 'zapamtite ovo, to znači da se pretvarao da ne zna za Viljevo', a crvena, u tipičnim trzajima 'allitoje SMRT za svakoga tko vidionnezna on sejoš nijenučio preračunati ali ivzučćićemo ga još malo paUrania'“ (Bekavac, 2015:156)

Bekavac se služi tekstem kao sredstvom izražavanja i kao indikatorom¹³ kako bi čitatelju nudio niz tragova drugih medija, u ovom slučaju medija iz svijeta filma. Bekavčev subjekt na taj način nastoji uzmaknuti egzistencijalnoj iznemoglosti, u apstraknoj spiralnoj shemi koja se kombinira s, već postojećom, konstrukcijom romana koja „nudi gestualnost osviješteno neotradicijske podstrategije.“ (Rem, 2010:182) Bekavac to odlično kombinira u svojim tekstovima, neovisno o tome o čemu koji tekst progovara jer uočavamo poveznice među tekstovima i to većinom u tom literarno apstraktnom umijeću. I u *Uraniji* i u *Policijskom satu* imamo naznake istog egzistencijalno apstraktnog subjekta čija se melankoličnost uočava u grafičkoj raspodijeljenosti teksta. U *Uraniji* su to prazne stranice bez teksta ili pak popunjene samo točkicama. Iako u njima nema teksta pomoću kojega bismo razaznali subjekta, sama ta fragmentarnost i grafika te kako je Bekavac to uklopio u samo nekim dijelovima romana, mogu se razaznati subjektive melankolične slutnje i misli. Prazne stranice teksta koje su ispunjene samo crnim točkicama naredanim preko cijele stranice u pravilnu liniju. Možemo se poistovjetiti sa subjektom bez da imamo konkretne rečenice, subjekt je u bunilu, previše misli mu se mota po glavi i ne zna kako ih sve odjednom iznijeti. Masa crnih točaka afirmacija je subjektive otuđenosti, ne pripadnosti skupini ili pak vremenu, svjestan je da ga nitko ne može razumjeti – upravo iz razloga jer ne pripada ovdje, tako da je Bekavac jako dobro promislio prije nego je stranice bez teksta odlučio uklopiti u roman. Originalnost i uvjerenje onoga šta radi i piše je referenca na njegovu slobodu govora i izražavanja, a govor i izražavanje uočavaju se upravo u takvim stranicama bez teksta ili u stranicama u kojima nam tekst na prvu „nema smisla“ dok ne sjedinimo svako poglavlje i ne iščitamo misli i riječi iz stranice koje ne sadrže čak niti jedno slovo.

¹³ Rem, Pogo i tekst „Drugomedijski će se neupućen čitatelj susretati s poetikom nerazumijevanja kao već baštinskom strategijom “strukture moderne lirike”, a upućeni će čitatelj tekst primati kao tekst-indikator, tekst koji je intertekstualni i interkodni indikator. Upućenom će čitatelju tekst nuditi niz drugomedijskih tragova, kao indicacija odsutnosti njihove kodne zalihe te kao smjer koji je naznačila sugestivnost teksta.“ (2010:29)

4. MELANKOLIJA

U Hrvatskoj enciklopediji nailazimo na termin melankolija za koju se navodi da je „temperament s depresivnim obilježjem. Postoji nedostatak zanimanja za vanjsku stvarnost, gubitak sposobnosti za ljubav, kočenje sveukupne djelatnosti. Posljedica je gubitka (voljenog) objekta. Danas se smatra da je melankolija dio simptoma manično-depresivne epizode, ili se njome opisuje proces žalovanja“¹⁴ Brojni su se autori u svom stvaralaštvu dotaknuli upravo ovoga pojma. Melankoličnost koja prožima svaku stanicu teksta, koja nam „otvara“ vrata prema subjektu kako bismo ga razumjeli, koji nema sposobnost za ljubav i koji je izgubljen u svojim maničnim epizodama. Melankolija se veže uz suvremene tekstove, ali zapravo nas taj pojam konstantno prati kroz književnost i kroz literarna stvaralaštva. Kako je i poznato da je među hrvatskim autorima jedan od najpoznatijih melankolika bio upravo Antun Gustav Matoš. U svojim je tekstovima subjekte prikazivao kao izgubljene apstraktne individue. Za Matoša i Tatjana Jurić navodi nešto više i govori:

„Drugim riječima, Matoš je melankoličan ondje gdje se ne može odvojiti od toga što je sablasno u vremenu vlastitog glasa, a u korist sadašnjeg, samosadržanog adresata, bio on „Matoš“ ili „Matoche“, pa se taj glas i to „ja“ formiraju zapravo u ne „akcenatskom“ vremenu Parnasa ili simbola, već u času strepnje da će se to vrijeme izgubiti, da će se glas trajno prepoznati – da će ga, u ovom slučaju, Tkalčić trajno razdvojiti na Matoša i Matochéa...Matoché, naime, sadrži mjesto preostatka ili zaostajanja, gdje se u znaku za akcent i vremenu fonema viška bilježi trag sablasnog, kao prazno mjesto ili utisak s kojim uopće počinje mogućnost odvajanja od toga zajedništva sa sablastima, i s kojima zato uopće može početi melankolija, kao potreba za neodvajanjem.“ (Jurić 2008: 401)

Osim Jurić, brojni su se teoretičari u svojim radovima dotaknuli upravo melankolije, koja je jednostavno neizostavan pojam proučavanja u književnosti i kako bismo razumjeli subjekta, prvenstveno nam je da moramo razumjeti melankoliju. Sve ono što se događa, barem je na neki način povezano sa subjektom i njegovim maničnim i depresivnim epizodama koje utječu na njegovu funkcionalnost. Kako u književnosti i u literarnim izražavanjima, melankolija se javlja i kao glavni pojam i u brojnim ostalim medijima. Upravo pomoću melankolije možemo dovesti u usporedbu, na prvu, potpuno nespojive elemente dvaju različitih medijskih diskursa. Iako subjektovo doživljavanje i proživljavanje melankolije biva različito u svim tekstovima, nešto

¹⁴ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=39979>

im je ipak zajedničko i tako je ostalo od prvog pojavljivanja takov primjera sve do današnje suvremene i moderne književnosti. Melankolik će često svoje stanje prenositi na odnose s drugim subjektima i melankoličnost će se očitavati u njegovu doživljaju drugih subjekata i u njegovu odnosu s njima. Pojma melankolije dotiče se Rakusa i govori kako je

„malenkolija zadnja stanica prolaznosti, zadnji, ama baš zadnji med u životu. Zadnji užitak i zadnje znanje. Za opće shvaćanje je strana i zastrašujuća, za nauku je patološka, a za umjetnost sakralno čudo. Ali za sve troje nedokučiva... Cijeli život umočen u zadnju kap meda. Znaš, više nema, to je zadnje. To nasmrtno sigurno znanje da je zadnje, to je melankolija.“ (Rakusa, 2011:151)

Kako nešto toliko manično i uništavajuće može biti med života. Upravo zbog toga što od melankolije nema dubljeg stanja svijesti subjekta, to je ono zadnje, posljednje što dožive i s čime se koprcaju u svijetu koji im je toliko apstraktan da ni u jednom segmentu ne mogu prepoznati svoju ukalupljenost ili pak uklopljenost u „standard“. O takvom stanju govori i Julija Kristeva u Crnom suncu. Kod nje već u samom naslovu nailazimo na oksimoron iz kojeg se dalje može razaznati melankolija. Nešto što je toliko lijepo i što nas ispunjava može biti i toliko crno, ali ga svejedno volimo. One zadnje dane subjektova života prije nego što bude u potpunosti izgubljen u vremenu i prostoru.

„prethodnike svog sadašnjeg sloma melankolici mogu pronaći u gubitku, smrti ili žalosti za nekim ili nečim što su nekoć voljeli. Nestanak tog nužnog bića nastavlja ih lišavati najvrjednijeg dijela njih samih: proživljavaju ih kao ranu ili gubitak da bi na kraju otkrili kako je njihova patnja samo odgađanje mržnje koju njeguju za onoga ili onu koja ih je prevarila ili napustila.“ (Kristeva,2014:8)

Ako ćemo se osloniti na to što Julija Kristeva navodi, onda nam je jasno kako se stanje melankoličnosti može sagledati iz više segmenata. Ne kao depresivno i manično stanje u koje je društvo dovelo subjekta, nego stanje u koje je subjekt doveo sam sebe iz razloga jer se protivi svojim mislima i osjećajima i intuicijom. Kada je riječ o razlogu zašto se melankolija pojavljuje, onda je poznato da kroz razne tekstove subjekte doživljavamo na svojstven način i svatko od njih ima svoj „pokretač“ melankolije. Često je to tragedija ili unutarnji konflikt, kojeg je pokrenuo neki tragičan događaj.

4.1. MELANKOLIJA PANONIZMA

Kako smo razjasnili što je melankolija i kako onda djeluje na subjekta, što to subjekt u stanju melankolije osjeća i što ga je uopće dovelo do toga stanja rastrojenosti.. Panonizam je zbog svog krajolika česta tema mnogih studija i/li literarnih tekstova. Nizine, rijeke, razdioba dnevnog svjetla u različitim godišnjim dobima česta su slika u književnim djelima i često panonizam zbog tih sastavnica služi kao inspiracija. S obzirom da Jukić i Rem navode kako je panonizam „dio ukupnog stilskog identiteta teksta, koji se razvio upravo iz poezije i obično je funkcijski podređen ostalim strukturnim razinama“ (Jukić i Rem, 2012: 20) možemo zaključiti kako je onda panonizam kao motivacija prvotno bila u pjesničkim izražajima i služila kao pjesničke slike brojne poezije. U književnosti panonizam često služi na tematsko-motivskoj razini, li strukturi teksta¹⁵ gdje čini raščlambu melankoličnog subjekta s panonizmom „pojam čiji terminološki oblik upućuje na njegovu označiteljsku uporabnost u području stila, a njegova etimologija na to da postoji konkretno protopodručje iz kojega je moguće izlučiti jasne parametre stilske prepoznatljivosti te da je to protopodručje geografski određeno“ (Jukić i Rem, 2012:25-26). Može se reći kako je Panonija iznjedrila cijeli jedan novi segment književnosti, koji se proširio toliko brzo i preuzeo sve književne krugove. Ivan Česmički ili Jan Panonije nam možda čak daje i najbolji primjer koliko je Panonija bila važan aspekt još i prije nekoliko stoljeća. O Ivanu Česmičkom, točnije Janu Panoniju govori i Zlatko Posavec u O estetičkim nazorima Jana Panonija.

„budući da u izricanju i prihvaćanju izloženih teza, u njihovoj specifičnoj obojenosti, osviještenosti, eksplicitnosti, te osebnosti uzajamnih sprega prepoznajemo autenticnost uvjerenja, ne tek fraze i ponavljanja općih mjesta, to u njima mirno možemo identificirati autentičan estetički nazor Jana Panonija. A iz takve je činjenice tad ujedno jasno da i Slavoniju aktivno valja uključiti u povijest hrvatske kulture, pri čemu je Česmički samo izuzetno istaknuto lime pjesnika epohe humanizma. No da je Slavonija kulturno aktivna i stoga pripadna cjelini hrvatske kulturne povijesti, kako predturskog tako i turskog doba, može se li mora - nasuprot falsifikatorskom prešućivanju - pokazati ne inzistirajući jedino na Panoniju.“¹⁶

¹⁵ J Jukić, Sanja i Goran Rem. 2012. Panonizam hrvatskoga pjesništva

¹⁶ <https://hrcak.srce.hr/file/153997>

Panonija melankolizma pojavljuje se i u romanu *Urania*, Luke Bekavca. Već smo spomenuli koliko je roman zbog svoje forme i stila osebujan, a uz sve to Bekavac u tekst uspijeva ubaciti i melankoličnost panonizma, koja se očituje u sljedećim stihovima:

„Sada je 16:49.

Sada se vrata zatvaraju iza njega: mrak pada na mrak. Kuća je jednako mrtva kao i svakog drugog dana i noći. Zastaje u predsoblju nakon što je skinuo čizme i kaput; na trenutak se čini kako je ovdje još hladnije nego na ulici. Promatra vrata bakine spavaće sobe: - kako je u razgovorima sa samim sobom nazivao onu skupinu koju bi ponekad slutio u igrama svjetla i sjene u toj prostoriji prije nego što bi otvorio vrata, formu koja se ipak uvijek mogla pripisati varljivim odnosima odraza svjetla s ulice (sunca koje tamo, u sjevernu sobu, nikada nije dolazilo izravno) njegovih vlastitih refrakcija u matiranom staklu i teksture zavjesa – više nije tamo“ (Bekavac, 2022:289)

Od samog početka citata i naznačivanja sati, tako odvojenog od ostatka teksta čini nam se da poslije tog iskazivanja vremena više ničega nema, da se rečenica i tekst završavaju. Ostavljajući tjeskobni dojam. Ostavlja dojam duboke sentimentalne i emotivne reakcije. Osim toga, melankoličnost je izrazito uočljiva u tami, sama sintagma „mrak pada na mrak“ označava potištenost, subjektovu malodušnost i osamljenost. Sve je isto, nema nikakve promjene, cijeli prostor je isti – onakav kakvog ga subjekt i pamti. Samim tim opisivanjem identičnog prostora i identičnih radnji stvara dojam tjeskobe i beznađa. Melankoličnost prostora prenosi na subjekta svoju turobnost i žalost, neprekidno ponavljanje, isti prostor bez promjene i „tama“ i „hladnoća“ prostora prenose svoje turobnosti i osamljenosti na subjekta zbog čega i kod njega, kada se vraća u kuću, primjećujemo nepripadnost i beznađe. Prostor prenosi svoja svojstva i kod subjekta djeluje tjeskobno. Osim kod Bekavca, melankoliju panonizma uočavamo i kod jednog od najvećih hrvatskih književnika, Antuna Gustava Matoša. Kod Matoša brojni tekstovi svjedoče o tome da je često opisivao prostor, gradove, prirodu i Slavoniju. U pripovijetki *Perci*, friški *perci* uočavamo melankoličnost u motivima blata i magle, koje je toliko da subjekt mora više puta reći „blato“ i „magla“ kako bi dočarao.

„Kada u zoru Dragica baci pogled kroz prozor Majerovog 'hotela' gdje prenoćiše, vidje maglu, blato, blato i tanku maglu“¹⁷

¹⁷ Sabrana djela Antuna Gustava Matoša (1873-1914-1973). sv.1., Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1973, str.28.

Blato, magla i tama nešto je što posebno karakterizira tjeskobno stanje i stvara dojam mističnosti, tmurnosti i beznađa. Jukić i Rem¹⁸ ističu u svom radu zemlju i zrak kao jedno od bitnih obilježja etimologizacije, točnije navode:

„pokazuju se tematsko-motivskim konstantama koje se nadograđuju geografskim, povijesnim, antropološkim, etnološkim i lingvističkim označiteljima i značenjima“ (Jukić, Rem, 2012: 29)

Mnoštvo je primjera u književnim tekstovima u kojima razaznajemo i uočavamo melankolično ozračje kroz subjektovo viđenje stvarnosti, stvarnih prostora kojima se stvara melankolična atmosfera u koju je uvučen subjekt, koji prirodu vidi kao sivilo pejzaža, tmurna vremena i atmosferu nostalgije. Samotni pejzaži nešto su što nam daju najbolji uvid u subjektov um i razmišljanje. Koliko je samotna i beznadan pokazuju nam opisi pejzaža, koji su preslika njegova destruktivnog stanja svijesti.

„Danas je 26.srpnja.

Počinje lagano lelujanje na tamnoj površini večernjih voda: već je prošlo devet, ali noć još uvijek nije pala, na zapadu se naziru posljednji bljedosi i svjetloplavi odsjaji dana u kojima pliva poneki ugljeno prljav cirus, narančast, ružičast i crven od sutona, no sve je drugo tamnoplavo i viskozno, i kroz tu se svježju tekućinu noći što polako preplavljuje grad probijaju prva žuta svjetla...

.. Zato i ona zgrada iza posljednjega dna ulice, zidina koju Franjo toliko mrzi, sada izgleda posve čisto, gotovo prozračno, utvara daleke tvornice sijalica ili nekog nepoznatog, složenog aparata, ustave gdje se mjeri vodostaj tih tamnih sati, noćnih minuta što se gomilaju i rastu kako bi konačno sve potopile“ (Bekavac, 2022:143)

Prethodni citat opet započinje samotnom rečenicom, na koju se nastavljaju nizati riječi i citati. Rečenica kojom započinje citat „Danas je 26. srpnja“ zvuči kao poetičan opis dramatičnog uvoda. Tom rečenicom, subjekt započinje s prikazom svoga depresivnog stanja. Koristi se bogatim jezikom i specifičnim opisima kako bi dočarao i opisao predivan trenutak prelaska dana u noć. Sve što u citatu ima veze s radošću, pozitivom i subjektnim blaženstvom u vezi je s danom, odnosno svjetlošću. Dok je sve ono tjeskobno, malodušno i turobno dovedeno u vezu s tamom, odnosno kako svjetlo prelazi u tamu i sve potapa.

¹⁸ Jukić, Sanja; Rem; Goran. Panonizam hrvatskog pjesništva I. Osijek: Filozofski fakultet u Osijeku, 2012.

„U polumraku sobe, pored otvorenog prozora gdje slabašan povjetarac na trenutke pomrsi i napuhne laganu, končanu zavjesu poput mreže pod morem, blijedi oval televizijskog ekrana sve snažnije i halucinantnije dominira prostorom. Tek se u tamnijim intervalima, između reklama ili tijekom prekida programa zbog smetnji i tehničkih poteškoća, koje večeras neprekidno opstruiraju emisije, naziru predmeti na regalu iza televizora, kao zarobljeni u gesti vječnog neuspješnog odlaska: prva u bokorima tmine nestaje rezbarija trudne žene, gotovo posve crna vertikalna od lakiranog drva koja sada preživljava samo u jedva zamjetnim odsjajima bridova, krajnje stiliziranih izdubljenih udova (kao neka arhaična 'autentična' prasluka Giacomettijevih figura, rekla je Sandra, ili Modiglianijevih? Franjo uvijek miješa ta dva imena; ili jednog i drugog?)“ (Bekavac, 2022:143)

U ovom citatu također osjećamo određenu emocionalnu i estetsku nijansu. Odnosi se na stanje između svjetla i tame, gdje je vidljivost ograničena, ali svakako još osjetna. Sve je opisano pomoću tame i crnila. Depresivna atmosfera, emocionalni faktori i osjećaj težine su elementi koje osjećamo u citiranom dijelu teksta. Čak se spominje i halucinantno dominiranje prostorom u kojem je vidljivo beznade i nesigurnost subjekta, koji je izgubljen u melankoličnom prostoru iz kojeg ne može izaći i ne nazire mu se kraj. Posebno je zanimljiva rečenica „naziru predmeti na regalu iza televizora, kao zarobljeni u gesti vječnog neuspješnog odlaska“¹⁹, ovaj citat odnosi se upravo na subjektovo beznadno lutanje svijetom i prostorom u kojem ne pronalazi svoje ja. Zarobljen je u prostoru koji je taman, turoban i subjekt se beskonačno samo ponavlja kao individua tom svijetu, iscrpljen je i beznadan. Zbog toga u svemu vidi svoju nepripadnost, svijet mu je kao ruglo u kojem ne pronalazi svoju istinsku sreću i ispunjenje. Ponavljanje radnji, isti prostor i zarobljeni subjekt odaju dojam melankoličnosti prostora, koji ništa više nego konstantno ponavljanje istih beznadnih i turobnih radnji bez smisla.

¹⁹ Luka Bekavac, *Urania*, 2022, 143 str.

5. ESENCIJA DRAMSKE MELANKOLIJE PANONIZMA- DUBRAVKO MATAKOVIĆ, MONOGRAFIJA I LUKA BEKAVAC, POLICIJSKI SAT

Kako smo već i rekli, melankolija ne samo da je česta u književnim tekstovima, nego je ona u potpunosti neizostavna. Zbog svog turobnog i tamnog tona prenosi stanje subjekta i prostor u kojem je često taj isti subjekt zarobljen. Većinom je bivalo to da je subjekt melankoličan, da sve što živi i radi percipira kao beznade i bezuspješnost. Ni u čemu ne pronalazi istinsko ispunjenje i cijeli svijet doživljava kao, u potpunosti, beznadno crnilo bez kraja u kojem je zarobljen. Iako je subjekt većinom takav zbog sjete, tugovanja za prošlim vremenima, gubitkom ili jednostavno neuklopljenosti u suvremeni kalup. Neki subjekti su melankolični ne zbog sebe samih, nego zbog melankoličnog prostora, koji je toliko potišten i tjeskoban, toliko je „isti“, ništa se ne mijenja i to subjekta uvlači u to stanje tjeskobe koju proživljava zbog prostora. Isti takav slučaj imamo i u romanu Luke Bekavca, *Policijski sat* koji prikazuje urbani prostor, za razliku od ruralnih sredina opisanih u prijašnjim tekstovima. Bekavac se vodi trima aspektima u tekstu, a to su polutama, polusan i polumrak. Za polumrak nam svjedoče sjedeći citati:

„Svi su prozori na sjevernoj strani bili odavno izrazbijani; još sam u listopadu preko njih zalijepio poluprozirne plastične folije. Ostao je samo onaj u spavaćoj sobi, i sada sam, ulazeći u nju, još u polumraku, pod svjetlom koje je prodiralo kroz napukla i izbušena rebra drvenih roleta, vidio krevet kako se ljeska poput zvjezadnog neba ili pulta draguljarnice: bio je pun oštarih krhotina, na čijim je bridovima i vrhovima mutan odsjaj olovne zore poprimao prve ružičaste tonove, a posljednji su trokuti stakla visjeli iz prozorskog okvira, još ubijekmeđusobno povezani križevima od ljepljive trake“ (Bekavac, 2015:40-41)

„nigdje nije bilo ni najmanjeg traga životinjske ili ljudske nazočnosti, i tek sam na izlasku, kad su mi se oči privikle na polumrak, primijetio sam posljednji detalj koji sam u ovom trenutku sposoban zapisati: na jednu vertikalnu, tamnu drvenu gredu prednjeg zida najveće prostorije bio je pribijen stari telefon od crne plastike, aparat kakav bi izgledao smislenije u nekakvoj državnoj instituciji, možda prije pedesetak godina, negdje tamo, usred ničega.“ (Bekavac, 2015:66)

U citatima je vidljivo kako subjekt doživljava prostor u kojem se nalazi. Nadzire se subjektovo nezadovoljstvo vremenom i sredinom u kojoj se nalazi i kako na tu sredinu utječu događanja. Cijeli grad je pust i bez ljudi, subjekt ne raspoznaje živo biće i njegovu nazočnost. Izgubljen je

u vremenu u kojem se nalazi i ne vidi kraja. Prazni, neispunjen i taman prostor prenose svoje ozračje i na subjekta te kroje njegova mišljenja u kojem se subjekt gubi i traga za izlazom.

„Iste večeri, oko ponoći, ležao sam na kauču u polumraku i prevrtao u beskonačnost po šaćici dostupnih programa, uzaludno pokušavajući zaspati, mrcvareći se u intervalu između utega totalnog fizičkog umora, koji obeshrabruju čak i pomicanje ruke prema daljinskom upravljaču, te čiste, brze i ledene mentalne struje koja neumoljivo drži svijest nad jarkom osvijetljenom površinom zbivanja, uskraćujući san i zaborav“ (Bekavac, 2015:76)

Subjekt koristi motive poput beskonačno, polumraku, uzaludno, ledene, uskraćujući san kako bi opisao stanje uma u kojem se nalazi. U velikom je stanju beznadnosti i pokušava naći izlaz, ali svaki dan mu je beskonačni polumrak iz kojeg ne može i ne zna kako pobjeći, cijeli svijet percipira kao beskonačnu tamu.

„... fluidan oblik unikatne i neponovljive umjetnine, spektakularne radiodrame emitirane s nekog tuđinskog indiferentnog mjesta, s kojeg su, iz nedogledne udaljenosti, u strogim, ali u polusnu teško proračunljivim intervalima, dolazili zvučni zapisi rafala, sirena za uzbuđivanje, lajanja, mojeg ili tuđeg disanja, potmule grmljavine, možda eksplozije, niza sićušnih premještanja u mojem praznom stanu, u svim drugim stanovima u zgradi i gradu, jedva razaznatljive glazbe, u pravilu orkestralne ili klavirske.“ (ibid, 2015:46)

Prethodni citat je citat koji ima toliko puno vizualnih i auditivnih elemenata, svi ti elementi, čini nam se, dolaze s udaljenog indiferentnog mjesta. To je upravo najveći subjektov problem, sve ono što doživljava kao nešto lijepo i u čemu uživa ne može definirati odakle to dolazi i ne može locirati mjesto. Subjekt je, kao i u prethodnim citatima, izgubljen i ne može locirati svoju pripadnost, ne može pronaći svoje zadovoljstvo s onim što mu se nudi, a ako nešto i doživi kao esenciju svoga postojanja, onda mu je to nedokučivo. Upravo je to taj apsurd koji se javlja u tekstu, nešto što toliko željno i jako priželjkujemo, ne možemo locirati njegovo orijentaciju i samo kod subjekta stvara još veći osjećaj tjeskobe i beznada.

Upravo je zbog ovih citata, a i zbog brojnih drugih, *Policijski sat-slutnje, uspomene* polazište samog pitanja melankolije u opisima prirode, mjesta i prostora. Kod Bekavca, kako u drugim, tako i u ovom tekstu nailazimo na brojne opise grada Osijeka. Iako iz opisa uočavamo subjektovu pripadnost, odnosno povezanost s gradom, upravo taj grad na njega djeluje

negativno i svoje ruševine i sivilo pretače u njegove misli. S druge strane u oprečnosti s Bekavcem nalazi se Dubravko Mataković. Iluzionist kada je riječ o ironizirajućem i grotesknom prikazu javne političke i društvene scene. Kod Matakovića ne nailazimo direktno na melankoliju panonizma kakvu pronalazimo kod Bekavca. Kod Matakovića okolina utječe na antigradnju zapleta priče, Mataković se služi aktualnim političkim i/li društvenim događanjima kako bi iz tih aktualnih zbivanja uspio u crtežima prikazati glavnim problem društva. Goran i Paula Rem za Matakovićevu konstrukciju crteža i likova navode sljedeće:

„Matakovićeви stripovi predstavljaju sociološku studiju razvitka društva: kirurškom preciznošću oslikavaju egzistenciju malog čovjeka i utjecaj silovitih političko-ekonomskih promjena na obitelj. S polazištem iz Marxove premise da političko-ekonomski odnosi direktno formiraju društvene odnose, prvenstveno posredstvom sredstava masovnog informiranja, vidi se da Mataković sistematično analizira razvoj mentaliteta širokih masa te utjecaj sistemskog nasilja na interpersonalno nasilje.“
(Rem,Rem, 2022:21)

Takav jedan primjer pronalazimo u konkretnom stripu. Strip od 6 sličica koji prikazuje problem inflacije i kako to stanje utječe na ljude koji se u njoj nađu. Ironizirajućim stavom predočava krive vrijednosti koji ljudi danas imaju i po kojim to kriterijima stvaraju stupanj važnosti. Što je česta forma humorističnog izražavanja u književnosti. S druge strane, ironiziranjem Mataković pokušava predočiti apsurdnost i kontradikcije u političnom i društvenom životu. U konkretnom primjeru na stripu može se reći kako je društveno stanje dovelo društvo u takvo stanje uma da više i ne znaju za gore i sasvim su zadovoljni trenutnim. U vrijeme kada je ljudima problem kupiti i povrće, osnovne namirnice, zbog inflacije apsurdno je prikazano uvjerenje kako je bitnije uložiti novac u druge svrhe, potpuno male vrijednosti za život. S druge strane, kod Bekavca imamo konkretan primjer utjecaja okoline i prostora na život pojedinca, koji i sam sebe smatra individuum u svijetu. Subjekt se poistovjećuje sa sivilom grada i njegovim ruševinama, koje doživljava kao osobne ruševine i narušenost njegova, subjektova, JA.

„... s nasumičnim redosljedom kojim mi papiri ispunjeni različitim bojama i rukopisom dolaze pod ruku, ali nemam nikakve sumnje u to da se, pred mojim očima, stvaraju sve stabilnije i čvršće veze: upravo potezima moje olovke – bez obzira na to što im, u odnosu na ove tekstove, više ne mogu dodijeliti status uzroka niti posljedice – krhotine koje nalikuju ruševinama grada nakon bombardiranja ili hrpama građevinske šute počinju prijanjati jedna uz drugu, slojevi se sliježu, materijali aglomeriraju i, mobilizirani

energijom mojega rada, organiziraju kako bi ustrojili novu, kompaktnu, gustu ploču.“
(Bekavac, 2015:82)

Subjekt se poistovjećuje s ruševinama grada, krhotinama i posljedicama bombardiranja. Subjekt je previše vezan za grad, tako da sve ono što vidi osobno proživljava. Turoban grad, koji je izmučen i uništen nakon bombardiranja, prenosi svoje ozračje na subjekta, kroz kojega jače doživljavamo esenciju melankolije ruševina, grada i prirode. Subjekt se trudi ne oštetiti dodatno prostor u kojem se nalazi, dok Bekavac pažljivo bira riječi i stanje pomoću kojeg se subjekt orijentira. S druge strane, kod Matakovića nailazimo na potpunu oprjeku u skladu s Bekavcem. Mataković je sam jednom prilikom rekao „Moji su stripovi kao i ljudi – bezobrazni. Prave se fini, a kada se opuste, vulgarni su“²⁰ i uistinu jesu. Mataković je surov i šturo opisuje ljudsku glupost i društvene situacije. U svojim crtežima ne preže pred tim prikazati ljude kakvi jesu, u njihovoj najvećoj surovosti. U jednom od primjera, Mataković u stripu Tjelovježba opisuje surovost ljudske gluposti i ne informiranost o aktualnim zbivanjima. Prikazuje se koliko ljudi naivno vjeruju svemu što pročitaju, bez da za to imaju svoj pravi razlog kojim bi potkrijepili takvo mišljenje. Mataković se u stripovima koristi žargonizmima, neologizmima, poštapalicama i jezikom za koji je siguran da će ga svi razumjeti, tako da često ima i vulgarizama.

„Osim masmedijskog diskursa, parodira se uobičajene fraze koje su čuli svi koji su ikad išli u školu, npr. 'Što je smiješno? Reci da se svi smijemo'. Strip također dekonstruira općenarodne floskule, npr. kad umirovljenicima u vlaku cijelo vrijeme govori 'Dao Bog samo da sretno stignemo. Ne dao Bog da se vlak privrne pa da svi izginemo, ili ne daj Bože, sakat netko ostade'.“ (Rem, Rem 2022:262)

Sličnu situaciju uočavamo i kod Bekavca, koji u svom romanu koristi nekoliko žargonizama ili čak vulgarizama, u svrhu približavanja situacije i teksta. Bez obzira što na takve primjere ne nailazimo često kao što je to slučaj s Matakovićem, svakako se mora uzeti u obzir pri razumijevanju teksta. Kroz te se vulgarizme opisuje i ljudska glupost i nepromišljenost u situacijama poput ove:

„Idila nije trajala dugo; sunce je još bilo visoko kad su iz šume izašla dva vojnika sa psima i dugim cijevima, spustivši oružje kad su shvatili da sam bezopasan, nakon čega su me legitimirali, pretresi mi odjeću i jednostavno rekli 'gubi se odavde', 'ispratit' me

²⁰ <https://www.jutarnji.hr/kultura/art/moji-stripovi-su-bas-kao-i-ljudi-bezobrazni-prave-se-fini-a-kad-se-opuste-vulgarni-su-15005114>

natrag do tramvajske stanice, gdje je prijazniji od njih dvojice na oproštaju još dodao: 'Stvarno si idiot, jebote... Pa tamo linija razgraničenja prolazi po Dravi... Četnici te mogu pogoditi kamenom, a ne snajperom'.“ (Bekavac, 2015:105)

Opisan je apsurd ozbiljne situacije u kojoj se subjekt našao. Sintagma „mogu te pogoditi kamenom, a ne snajperom“ djeluje ironizirajuće i sarkastično u trenutku kada je situacija i više nego ozbiljna. Ovdje vidimo sličnost i poveznicu s Matakovićevim načinom izražavanja u svojim crtežima u kojima često koristi iste ili slične riječi kao iz primjera. Osim takvog načina izražavanja, Mataković često u svojim crtežima komentira i ironizira ljudsku glupost u primjerim likova poput Vitomira, Glištunu Glimiću i brojnim drugim likovima. Jedan takav primjer pronalazimo i kod Bekavca u *Polijskom satu*;

„Nije o tomu razmišljao kao o nečemu 'paranormalnom', njegovi su oduvijek tako tražili vodu u poljima i izgubljene predmete po kući, ali bio je svjestan kako sve to izgleda ljudima iz gradova; krajem osamdesetih, na njihovim su se vratima sve češće pojavljivali 'luđaci', kako ih je bez ustezanja zvao, najčešće iz Zagreba, Osijeka i Sarajeva, ponekad iz Beograda i Novog Sada, koji su tvrdili da imaju iscjeliteljske moći, koji su htjeli pokazati svoju opsežnu NLO dokumentaciju, koji komuniciraju s mrtvim pjesnicima i vojskovođama, a koji su – svi odreda – vjerovali da su im rašljari 'prirodni saveznici'.“ (Bekavac, 2015:62)

Percipira se ljudska glupost i naivno vjerovanje u apsurdne stvari. Subjekt takve ljude percipira kao „luđake“, koji vjeruju da imaju iscjeliteljske moći i čak imaju „dokaze“ kojim bi potkrijepili rečeno. Poveznica ljudske gluposti povlači se s ljudima iz grada, točnije subjekt navodi kako je svjestan kako nešto što je za neke normalno i kako nečija uvjerenja izgledaju ljudima iz grada. S druge strane Dubravko Mataković je često gradi radnju svojih stripova na aktualnim događanjima, koje su proizašle iz panoramske melankolije i utjecaja grada i okoline na ljude. U konkretnom stripu *Kiša* prikazano je iskrivljeno ljudsko vjerovanje i prioritete koje postavljaju. U već teškoj životnoj situaciji, lik Vitomir ambiciozno se usmjerava na pretpostavke koje mu, u trenutnoj situaciji, nisu od pomoći. Paula i Goran Rem dotiču se upravo toga u *Kritici* gdje za strip navode kako

„karakterizira glupost: većina Matakovićevih likova je 'momentalno retardirana' npr. Perica ne može reći ništa osim 'boliti glava' jer je kao beba ispao na pod babici (Prot Pictures; Ratno izdanje, 1991), ograničena (npr. Glištun Gmižić), ili uopće nemaju mozak (jedan od tinejdžera, Vitomirovih sinova, koji u nekom trenutku izgubi glavu te ju

zamjenjuje kokošjom). U epizodi 'Domjenak' (2004) otkriveno je da Vitomir boluje od encefalitisa, a marama na glavi pokriva njegov (premali) mozak koji je inače posve otkriven, jer Vitomiru nedostaje gornji dio lubanje“ (Rem, Rem, 2022:382)

Sva metaforno prenesena značenja proizvod su događanja u društvu koja se preslikava na pojedince i stvara takvu sliku društva. Svi apsurdni likovi u stripovima produkt su teških političkih i društvenih događanja u kojima se opisuju posljedice rata i ratno razdoblje, koje je ostavilo traga na individuu. Tako da, bez obzira na grotesku, Mataković kao izvor ideja vidi u pojedincima u društvu koji su zbog okoline došli na razinu i u stanje u kojem su trenutno. Tomu svjedoče i komentari Paule i Gorana Rema²¹ koji navode kako je kod Mataković prisutna kritika kapitalizma, točnije

„kritika kapitalističkog sustava proizvodnje i društvene podjele koju ona uzrokuje. Prema Marxu, mogućnost materijalnog opstanka je baza na kojoj počiva civilizacijska nadgradnja. Glišun Gmižić ponosno prepričava svojoj obitelji 'Ženo! Djeco! Posto sam kapitalistom' te u sljedećem kadru presretno pokazuje tumor na nozi: 'Imam rak kapitalca!'. Dok neimenovana obitelj u 'Govnu' vrpa po smeću tražeći hranu, otac pronalazi mrtvacu s pedeset kuna u džepu te zaključuje kako je riječ o mafijašu, budući da je tako 'odvratno bogat. Zna li što to znači? Postajemo dio trulog zapada! '“ (Rem, Rem, 2022:394)

Iz toga se može zaključiti kako nisu ljudi ti iz kojih proizlazi „ljudska glupost“ nego da zbog nametnutih društvenih normi, političkih i ekonomskih situacija ne znaju za bolje i svoju egzistenciju prilagođavaju apsurdnoj ideji i uvjerenja. Takvu interpretaciju uočavamo i kod Bekavca u *Policijskom satu* u kojem se u jednom dijelu teksta subjekt referira na ratna događanja i iz tog prikaza uočavamo subjektovu rastrojenost i prisjećanje na snažne grmljavine granata. Retrospekcijom se vraća u događanja koja i danas ostavljaju velik ožiljak. U sjećanje ga vraća dijalog s jednim neznancem čije ga riječi retrospektivno vraćaju u traumu.

„Sjećam se da sam otišao na izložbu privučen uzgrednim komentarima jednog znanca: rekao je da eksponate prate zvučni zapisi artiljerskih napada na grad sredinom rujna 1991., koje je Faktor snimao iz svojeg stana; naravno, zbog skromne opreme koju je koristio, a i neočekivano loše kvalitete reprodukcije, taj se loop nije mogao mjeriti sa stvarnom tutanjavom koju pamtim iz tih dana, i njegova je mikroverzija bombardiranja

²¹ Rem, Goran, Rem, Paula; *Kapitalizam u Dubravko Mataković*, 2022:394

prije nalikovala radiosmetnjama ili pojačanim šumovima vinilne ploče.“ (Bekavac, 2015:85)

U tim kontekstima uočavamo sličnosti između Bekavca i Matakovića i kako su na svoje subjekte prenijeli aktualna događanja i kako su se ta aktualna događanja afirmirala u njima. Dok kod Bekavca uočavamo suosjećanje i tugu, kod Matakovića svjedočimo ironizirajućem prikazu ljudi, koji su dopustili izvanjskim utjecajima da utječu na njihova razmišljanja i poimanje stvari. Subjekt u romanu *Policijski sat* je sujetan, dopušta da događanja i ljudi iz okoline utječu na njega, obuzet je tugaljivošću, tjeskobom i pesimizmom koje su uočava u njegovu poimanju stvari i na koji način percipira događaje. Sve što vidi i čemu svjedoči u svojoj okolini, lako ga vraća u prošla vremena.

„... stranica punih rukopisa u dvije boje, galerije likovnih umjetnina, ambara pred pustopoljinom, betonskih tornjeva stambenih nebodera, tvorničkog kompleksa na gradskoj periferiji, duge vožnje vlakom pored jezera u nekoj stranoj zemlji. U momentu na rubu konačnoga prijeloma, kada se konture svijeta polako povlače u zaborav, pod sve tamnije tonove sumraka koji traje već nekoliko sati, a prizor počinje titrati kao da će se posljednje, sada već posve utvarne niti stare slike, slične pramenovima dima, rasuti i zauvijek nestati pod onim svjetlećim dijagramom, tmina se ipak postupno razgrće i povlači: dnevno svjetlo, kao da je sasvim prirodno, navire natrag u prostor poput svježje vode bez vidljiva izvora, i zaborav povlači pod svoju površinu.“ (Bekavac, 2015:46)

Ovaj citat predstavlja duboku poetsku dimenziju i sugerira subjektovu rastrojenost, osjećaj nepripadnosti i prolaznosti vremena. U citatu možemo previdjeti prolaznost vremena i iskustva, koje subjekt doživljava kroz razne promjene slika koje uočava prilikom vožnje vlakom, a te slike predstavljaju različite etape njegova života. U citatu se može osjetiti traganje za smislom kroz opise stanja i njegove percepcije. Subjekt sve opisuje i završava prikazima slika koje sve na kraju blijede i gube se, ostavljajući samo trag i sjećanje za sobom. Tako stanje uma može se percipirati kao bezuspješnim traganjem smisla u svijetu u kojem subjekt ne osjeća svoju pripadnost. Ne zna koji je njegov smisao i kao preživjeti u svijetu u kojem sve što je lijepo gubi svoj trag i nestaje te ostaje samo u jednom djeliću subjektova sjećanja. Iako subjekt prolazi kroz teško stanje, u citatu je ipak naznačena svjetlost koja sugerira nadu. Svjetlost u citatu je dnevna i bez jasnog i vidljivog izvora svoga početka što može simbolizirati novi početak čak i nakon tamnih trenutaka života. Još je izvjesnije da sva ta subjektova stanja „izaziva“ okolina i panonizam koji je beskrajn i ne nazire mu se kraj u njegovim ravnim plohama, što dodatno u

subjektu stvara osjećaj beskrajnog traganja za smislom kojem ne vidi svršetak. Kao dokaz tome svjedoči i citat u tekstu iz kojeg je vidljivo prostorna tama koja svoje ozračje prenosi na subjekta

„Lišene i najmanjeg znaka života, bez ijednog umjetnog svjetla koje bi narušilo upornu dominaciju plošnog sivila, stambene zgrade tog prenapućenog dijela osječkog centra izgledale su poput prizora iz grada koji je već odavno mrtav i razrušen, i najizrazitiji su vrhunci njegove arhitekture – poput Crvenog nebodera – slični monolitima neke neznatne kulture koja je svoja gradilišta napustila prije mnogo generacija. Jedini pokret koji sam na trenutak ugledao u tom pejzažu, kakav sam mogao nalaziti i na dnu Marijanske brazde, bio je nestajanje kitnjastog repa nevelike zvijeri među napuklim daskama kojima su zakovali razbijen izlog..“ (Bekavac, 2015:39)

Citat opisuje pejzaž stambenog dijela Osijeka i naglašava njegovu pustoš, osamljenost, napuštenost i tugu koja se referira i preslikava na subjekta. Razbijen izlog, motivi poput mrtav i bez života preslikavaju svoj utjecaj na subjekta koji se našao u vrtlogu beskrajnog niza melankoličnih motiva grada. U gradu nema znakova života, sve je opustošeno i mirno, čak previše mirno, što kod subjekta stvara dojam nelagode i odbojnosti. Zgrade koje su nekada bile oličenje i razglednica grada, sada su postale nevažne i zaboravljene. Prikaz grada ostavlja dojam napuštenosti i prolaznosti života i svega onoga što je lijepo i impresivno. Subjekt u jednom trenutku, u toj mirnoći i napuštenosti grada, uočava samo jedan jedini pokret. Opisuje ga kao *kitnjasti rep koji nestaje među napuklim daskama* i time dočarava prolaznost vremena, neupitnu egzistenciju te lako i brzo nestajanje svih lijepit trenutaka, važnih ljudskom umu kako bi u svijetu pronašao svoj mir, sreću i zadovoljstvo. S druge strane kod Matakovića uočavamo djelovanje izvanjskih medija koji oblikuju pojedince i koji djeluju na njihovu gradnju individualne svijesti. Dok kod Bekavca imamo prikaz melankoličnog okruženja i praznine grada koja se preslikava na duševno stanje subjekta, kod Matakovićevih crteža to je ispraznost, besmislenost i ništavilo medija koji se preslikavaju na individue i „guši“ ih u njihovom osobnom rastu, nedopuštajući umu da se razvija u skladu s vlastitim vjerovanjima i pogledima na društvo i okolinu. Kroz različite medije, čovjek nesvjesno usvaja ideje koje se provlače, ne shvaćajući da tako gubi svoje JA i gubi osjećaj za ovaj svijet i za svoju egzistenciju. Zbog takvih uvjerenja nema više dodira sa stvarnošću i osjeća se izgubljeno u svojoj okolini i postaje samo jedan od brojnih individua koje, zbog istog tog razloga, mijenjaju svoja stajališta da bi na kraju svaki od njih bio nalik jedan na drugoga. Više o tome navode i Paula i Goran Rem²²

²² Rem, Paula, Rem, Goran, *Televizor u Dubravko Mataković, 2022:401*

„Masmediji imaju posebno značenje, prije svega, tradicionalni masovni mediji poput novina i televizora, dok su računalo i telefoni tek marginalno zastupljeni. Gotovo svaka epizoda sadrži prizor u kojem Vitomir čita novine pune senzacionalističkih naslova, a televizor je medij koji se najčešće koristi kao sredstvo ucjene od strane državnih institucija. Kod socijalno ugroženih obitelji, uvijek je prvi korak odnošenje televizora (zbog neplaćanja TV-pretplate) ili iskopčavanja struje, što uzrokuje najveći nemir. 'Mama, jel to talavizor?', pita mali Ivica, a mama ga ispravlja, 'Talavizor, sine!'“ (Rem, Rem, 2022:401)

Svjesni smo kako kroz brojne medije uočavamo nasilje, mračnu stranu svijeta i „mega“ naslove crne kronike. Svaki taj dio medija na čovjeka, većinom nesvjesno, stvara dojam straha i nelagode postojanja u takvom svijetu i okruženju. Takvi stereotipi mogu utjecati na stigmatizaciju i percepciju kod određenih skupina ljudi. Informacije koje primaju iz različitih vrsta medija, ljudi percipiraju prema svom kritičkom razmišljanju zbog čega se često stvara osjećaj bespomoćnosti i nepripadanja svijetu kakvog prikazuju mediji. Iako Mataković često ljudsku bespomoćnost i „izgubljenost“ u svijetu svrstava u domenu medija koji prenose paniku na pojedince i stvara histeriju kod ljudi s kojom se većina ne zna nositi i na takav način gube svoje individualne misli, uvjerenja i stajališta, Bekavac to doživljava kroz potpuno drukčiju, a već rečenu, domenu. Domena je to ispraznoga grada kojeg subjekt pamti kao mjestom pripadnosti, sigurnosti i životne radosti. Sada je taj grad tek isprazan prostor koji kod subjekta budi osjećaje beznađa, beživotnosti, opustošenosti i sivila. Subjekt mijenja svoja sjećanja samim time što uočava ruševine grada. Iako primjećujemo jednu sličnost između Matakovića i Bekavca, između stripa i romana.

„Međutim, dok sam opisivao sva ova sjećanja i ekstrapolacije kojima je teledirigirani pronalazak onoga novinskog isječka poslužio kao okidač, pri izboru tonova zbivalo se nešto što nikako nisam mogao protumačiti: poput same riječi 'zgarište', ta Faktorova sumračna kapelica za pokojnike, što je tražila da bude oslikana crnim, smeđim i sivim sjenama kroz koje bi se tu i tamo probijalo jarko umjetno svjetlo, uporno me izvlačila u nekakvo prazno i osunčano žitno polje, nalik bezbrojnim žutim kvadratima usjeva u okolici Osijeka, pod vedrim nebom usred popodneva.“ (Bekavac, 2015:87)

Sličnost između dvaju predložaka uočava se u medijima. Kako je već navedeno da Mataković svoje likove i radnju gradi na masmedijskoj zaludenosti, na dojmu koju takvi mediji ostavljaju na pojedince i stvaraju gubljenje svoje vlastite svijesti i rasuđivanja. Kod Bekavca uočavamo kako je ipak takvo gubljenje svijesti razlog nečega drugoga, prazne okoline i, nekada, dragog i

voljenog grada koji je sada samo jedna beživotna ruševina. Ipak, kod subjekta su česti okidači takvog stanja upravo mediji, većinom novinski članci, koji kod subjekta pobuđuju onaj isti osjećaj kao kada u polutami gleda ruševine, nekada voljenog, grada. Grad koji je subjektu nekada predstavljao dio njegove egzistencije, sada mu predstavlja samo strano mjesto u kojem se ne osjeća dobrodošlo. U, nekad sigurnom, okruženju sada se osjeća kao potpuni stranac u vlastitom gradu u kojem se ne može identificirati i poistovjetiti. Gubi svoje pravo JA, gubi osjećaj za postojanjem i vlastitom svrhom. Samim time što se subjekt više ne može identificirati u svom gradu stvara osjećaj egzistencijalne ugroženosti, nepripadnosti i izgubljenosti u svom postojanju. Ne uočava više svoju svrhu i ne može ni u čemu pronaći smisao svoga postojanja.

„Svakako nisam jedini vjerovao da prijetnja zbog koje su se organizirale nije nestala, sam se prerasporedila, reformirala tako da poprimi prihvatljive, poznato i blisko lice, ali sve je manje bilo jasno kako prorezati njegovu kožu, kako ga razoriti, a da se ne pretvorimo u nekog novog 'agresora'. Gotovo preko noći, našli smo se u svojevrsnom progonstvu, emigraciji u koju smo dospjeli bez fizičkog kretanja: zemlja koju sam poznavao rekonfigurirala se oko mene i u jednom sam trenutku, možda baš dok sam spavao, postao tuđinac“ (Bekavac, 2015:167)

Subjekt u vlastitom okruženju više ne osjeća kao dio pripadnosti, nego ne vidi više svoju svrhu egzistencijalnog postojanja u tom okruženju, osjeća se kao tuđinac u vlastitoj zemlji, u vlastitom gradu. Više ne osjeća povezanost i pripadnost s dijelovima s kojima se nekada poistovjećivao.

6. ZAKLJUČAK

Kao što smo i naveli u samom uvodu, tema je bila pokušaj predočavanja sličnosti u književnim predlošcima. Iako su oba predloška u potpunom raskoraku po pitanju sličnosti kompozicije, načina strukturiranja literarnih tekstova i same forme, ipak se u detaljnijoj analizi uočavaju sličnosti u svim tim segmentima. Dubravko Mataković u svojim crtežima donosi prikaz apsurdnosti društva, koji u svojoj ljudskoj gluposti ne raspoznaje ozbiljnost situacije. U brojnim crtežima, poput npr. Mito, prikazuje političku i društvenu scenu, ismijavajući naivnosti i zasljepljenost društva, koji, ne razmišljajući, vjeruju svemu što vide. Isto tako ismijava i političku scenu samom prezentacijom mita i dobivanja novčanih sredstava na ne adekvatan način, ekonomski slabiji stalež čini još slabijim. S druge strane u prikazu Bekavčevih tekstova, uočljivo je kako u romanu *Urania* prepoznamo brojne, netipične, konstrukcije i forme kojima se subjekt izjašnjava i izražava svoje nezadovoljstvo i izgubljenost u svijetu u kojem se nalazi. Bekavac se služi brojnim grafostilističkim postupcima ne bi li predočio stanje subjektova uma. S druge strane u Policijskom satu nemamo toliko velika odstupanja od klasične forme romana, ali vidljivo je kako se Bekavac služi brojnim drugim segmentima ne bi li predočio funkcionalnost subjekta i njegovu rastrojenost u svijetu koji njemu više nije poznat. Subjekt opisuje Osijek kao mjesto koje je u ruševinama, potpuno pusto i prazno. Služi se vizualnim elementima poput svjetla i tame kako bi se subjekt afirmirao i definirao kao individua u svijetu koji njemu više nije poznat. Također, koristi se i grafostilističkim vizualima kako bi naglasio određene dijelove teksta kojem se nalazi njegov egzistencijalni subjekt.

„U SRIDU! Plava slova dodala su, zloćudno i oprezno: 'zapamtite ovo, to znači da se pretvarao da ne zna za Viljevo', a crvena, u tipičnim trzajima 'allitoje SMRT za svakoga tko vidionnezna on sejoš njenaučio preračunati ali ivzuććićemo ga još malo paUrania“ (Bekavac, 2015:156)

Velik je naglasak, pogotovo stilski, na riječ „SMRT“, koja je napisana velikim slovima, svojim uklapanjem u tekst odudara od forme koja joj prethodi i stječe se dojam kao da je jedna riječ „zagospodarila“ cijelim poglavljem i daje nam jasnu viziju u kojem smjeru se tekst i subjekt kreću.

Iako u svijetu književnosti različiti literarni tekstovi, njihova forma i stilski izričaj čine bogato štivo, još je zanimljivije što raznovrsna paleta književnih predložaka daje uvid da su, dubljom analizom, sva ona povezana. Tome nam svjedoče i oba primjera iz rada.

Iako su Matakovićeve crteži na pravu ne usporedivi s romanom Luke Bekavca, podobnijom analizom uočavamo brojne segmente kojima bi se oba predložka mogla dovesti u bliskoznačnice. Prvenstveno u načinu formiranja i konstruiranja samih subjekata na koje je različito izvanjsko djelovanje utjecalo pri stvaranju njihove egzistencijalne svijesti i pristupa prema istom. U oba predložka pronalazimo temu ratnog stanja koje se formira na realne prikaze događanja i stanje u kojem subjekt mijenja svoj doživljaj i pogled na svijet i afirmira svoje egzistencijalne misli u skladu sa situacijom. U oba primjera uočavamo kako izvanjski svijet utječe na pojedinca i koliko okolina i društvena situacija afirmira subjekta i stvara kod subjekta neopisiv osjećaj nepripadnosti i egzistencijalne patnje. Jedina razlika je u predočavanju te karakteristike u predlošcima. Kod Matakovića je to predočeno kroz apsurdnost situacije u kojem su i one najteže i najdrastičnije prikazane groteskno. S druge strane kod Bekavca osjećamo kako oslikava duboko emotivno iskustvo subjekta koji traga za smislom u svijetu gdje se čini da gubi svoju pripadnost i gdje sve što je lijepo prolazi i nestaje. Subjekt prolazi kroz teške trenutke, ali svjetlost koja se pojavljuje na kraju citata sugerira nadu i mogućnost novog početka, čak i nakon tamnih i izgubljenih trenutaka u životu. Luka Bekavac takvo stanje provlači kroz svoja tri teksta *Viljevo*, *Drenje* i *Policijski sat*. O snazi njegova pisanja piše Goran Rem te navodi:

“Ne treba pristati na povijesno znanje niti na onu obmanu koju smo privremeno odmaknuli za vrijeme rata kad smo aktivirali svoje ratno-pismovne koncentracije i nakon što smo se transtekstualno i transmedijski uputili svijetu, znajući kako se pisma imaju pravo pretakati jedno u drugo i da to mogu te da postoje i programi takvoga kretanja koje smo već pročitali, a što radi Luka Bekavac u toj-trilogiji.“ (Rem, 2021:338)

Citati u tekstu nas podsjećaju da se smisao i svjetlost mogu pronaći čak i u najizazovnijim trenucima, što predstavlja univerzalnu temu o ljudskoj otpornosti i duhovnoj potrazi za svrhom.

7. LITERATURA

7.1. PREDMETNA LITERATURA

1. Bagić, Krešimir, 2012. Zagreb, ©ŠKOLSKA KNJIGA, d.d
2. Banić, Marta. „Undergrund“. U: Dubravko Mataković., ur. Hrvoje Duvnjak i Leo Rafolt.
3. Bekavac, Luka. 2022. Urania. Integrirani krugovi. Zaprešić: Fraktura 407.
4. Duvnjak i Leo Rafolt. Đakovo: Gradska knjižnica i čitaonica Đakovo, 2022., str. 21-25.
5. Duvnjak i Leo Rafolt. Đakovo: Gradska knjižnica i čitaonica Đakovo, 2022., str. 625-629.
6. Đakovo: Gradska knjižnica i čitaonica Đakovo, 2022., str. 262.
7. Đakovo: Gradska knjižnica i čitaonica Đakovo, 2022., str. 42-43.
8. Jukić, Sanja i Goran Rem. 2012. Panonizam hrvatskoga pjesništva I. Budimpešta/Osijek: Filozofski fakultet Univerziteta Eötvösa Loránda u Budimpešti/Ogranak DHK slavonskobaranjskosrijemski, Osijek/Filozofski fakultet u Osijeku.
9. Jukić, Sanja; Rem, Goran; Trojan, Ivan. 2012. Sinegdoha hrvatske književnosti, znanosti i kulture, cvelferski tekstualni korpus : Sveučilišni udžbenik, studije
10. Jukić, Tatjana, 2008. „La vie en Matoche: sablasti Matoša i melankolija hrvatske
11. Kristeva, Julia. 2014. *Crno sunce*. Zagreb: Naklada Jurčić d.o.o
12. moderne“, u: Poslanje filologa. Zbornik radova povodom 70. rođendana Mirka
13. Peterlić, Ante, 2001. Osnove teorije filma. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
14. Rafolt, Leo. „Nepodnošljiva gustoća postojanja“. U: Dubravko Mataković., ur. Hrvoje
15. Rafolt. Đakovo: Gradska knjižnica i čitaonica Đakovo, 2022., str. 394.
16. Rafolt. Đakovo: Gradska knjižnica i čitaonica Đakovo, 2022., str. 382.
17. Rafolt. Đakovo: Gradska knjižnica i čitaonica Đakovo, 2022., str. 201.
18. Rafolt. Đakovo: Gradska knjižnica i čitaonica Đakovo, 2022., str. 205.
19. Rafolt. Đakovo: Gradska knjižnica i čitaonica Đakovo, 2022., str. 401.
20. Rakusa, Ilma. 2011. Druga moja melankolija. U Sarajevske sveske br 29/30
21. Rem, Goran, 2011. Pogo i tekst. Zagreb: Meandar.
22. Rem, Goran. Film hrvatskog romana., 2021.
23. Rem, Goran; Rem Paula. „Jezik“. U: Dubravko Mataković., ur. Hrvoje Duvnjak i Leo Rafolt.
24. Rem, Goran; Rem Paula. „Kapitalizam“. U: Dubravko Mataković., ur. Hrvoje Duvnjak i Leo
25. Rem, Goran; Rem Paula. „Kritika“. U: Dubravko Mataković., ur. Hrvoje Duvnjak i Leo
26. Rem, Goran; Rem Paula. „Nacionalizam“. U: Dubravko Mataković., ur. Hrvoje Duvnjak i Leo
27. Rem, Goran; Rem Paula. „Politika“. U: Dubravko Mataković., ur. Hrvoje Duvnjak i Leo
28. Rem, Goran; Rem Paula. „Televizor“. U: Dubravko Mataković., ur. Hrvoje Duvnjak i Leo

29. Rem, Goran; Rem Paula. „Tematsko-estetska tranzicija“. U: Dubravko Mataković., ur. Hrvoje
30. Sablić-Tomić, Helena; Rem, Goran, Hrvatska suvremena književnost : pjesništvo i kratka priča od 1968. do kraja osamdesetih godina 20. stoljeća
31. Sabrana djela Antuna Gustava Matoša (1873-1914-1973). sv.1., Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1973, str.28.
32. Tomasovića, ur. Tomislav Bogdan i Cvijeta Pavlović. FF press, Zagreb, str. 399.

7.2. internetski izvori

1. 2022. *Luka Bekavac napisao je jedan je od najfascinantnijih projekata suvremene hrvatske književnosti*, <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/luka-bekavac-napisao-je-jedan-je-od-najfascinantnijih-projekata-suvremene-hrvatske-knjizevnosti-20221007> (posjećeno, 2.9.2023.)
2. 2022., *Luka Bekavac predstavio roman Urania, jedinstveni književni pothvat od devet knjiga u šest svezaka*, <https://www.tportal.hr> (posjećeno, 29.8.2023.)
3. Buljubašić, Ivana. 2023. *Luka Bekavac:Urania* <https://mvinfo.hr/clanak/luka-bekavac-urania> (posjećeno, 28.8.2023.)
4. *Dubravko Mataković*, 2019. <https://framafu.com/hr/dubravko-matakovic/199/> (posjećeno, 10.9.2023.)
5. Dugandžija, Mirjana, 2020., *STRIP CRTAČ I SLIKAR 'Moji stripovi su baš kao i ljudi - bezobrazni. Prave se fini, a kad se opuste, vulgarni su'*. <https://www.jutarnji.hr/kultura/art/moji-stripovi-su-bas-kao-i-ljudi-bezobrazni-prave-se-fini-a-kad-se-opuste-vulgarni-su-15005114> (posjećeno, 7.9.2023.)
6. *Bekavac, Luka.*, <https://fraktura.hr/autori/luka-bekavac> (posjećeno, 4.9.2023.)
7. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=39979> (posjećeno, 9.9.2023.)
8. <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63186> (posjećeno, 2.9.2023.)
9. Patković, Nikola, 2018., *ISPOVIJEST LEGENDE HRVATSKOG STRIPA 'Čekam da neki scenarist u Glišunu Gmižiću prepozna materijal za dugometražni film. Ipak je on moj omiljeni lik'* <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/ispovijest-legende-hrvatskog-stripa-cekam-da-neki-scenarist-u-glistunu-gmizicu-prepozna-materijal-za-dugometrazni-film-ipak-je-on-moj-omiljeni-lik-7167795> (posjećeno, 1.9.2023.)

10. Posavec, Zlatko., *O estetičkim nazorima Jana Panonija*, <https://hrcak.srce.hr/file/153997>
(posjećeno, 7.9.2023.)
11. Vidi: stripografija D. Matakovića, <http://www.webart.hr/matakovic/stripografija.htm>
(posjećeno, 8.9.2023.)